

Danske huse i Sydslesvig

**Grænseforeningens
årbog 1988**

Jane Bossen

Danske huse i Sydslesvig

Danske huse i Sydslesvig

Danske huse i Sydslesvig er temaet for denne årbog. Med danske huse menes ikke specielt bygninger, der udmærker sig ved et eller andet dansk arkitektonisk særkende, men kun bygninger, der danner rammen om en eller flere former for dansk virke i landsdelen.

Hvis man tager et kort over Sydslesvig og udstyrer det med en nipsenål på alle de steder, hvor der findes en sådan dansk bygning, vil man nå op på nogle hundrede markeringer, hvis tæthed varierer fra egn til egn.

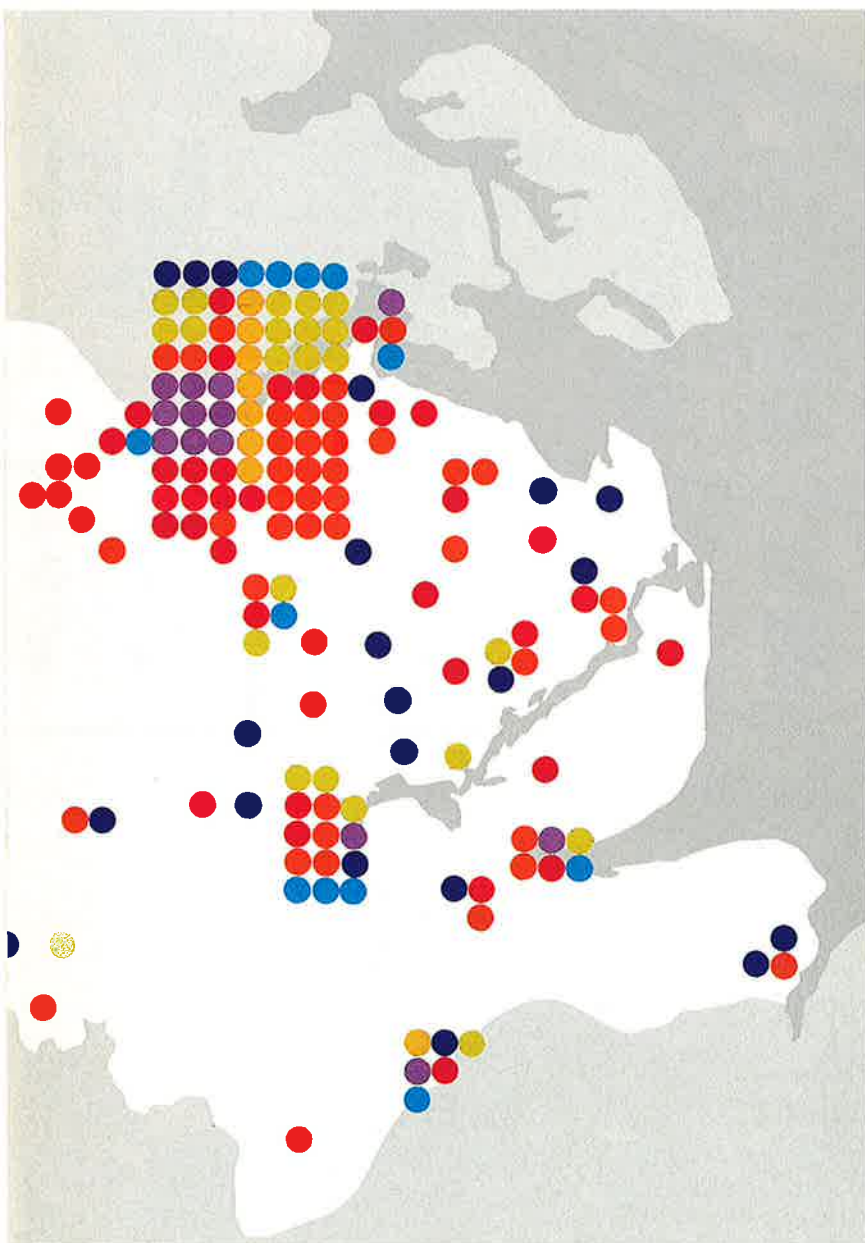
Hvis man forestillede sig, at skolen, sundhedstjenesten, kirken, biblioteket, Sydslesvigsk Forening osv. på hvert sit kort markerede de bygninger, der benyttes i netop deres virke, ville man få en samlet sum af markeringer, der er væsentlig højere end det faktiske antal bygninger. Grunden er naturligvis, at mange skoler f.eks. også benyttes som forsamlingshuse, gudstjenestesteder, bogudlånssteder m.v., ligesom forsamlingshusene tjener som kulturcentre i vid forstand.

Efter afstemningen i 1920 var kortet bygningsmæssigt set blankt bortset fra et par halvrustne knappenåle i Flensborg. En kronologisk indrettet markeringsmåde ville afdække forskellige faser i byggeaktiviteten – faser, der i hovedtræk følger det danske arbejdes generelle vilkår, men hvor der også forekommer interessante afvigelser. Den første byggefase omfatter mellemkrigsårene, den næste de første 10-15 år efter anden verdenskrigs afslutning og den tredje de efterfølgende godt 25 år.

Disse mange bygninger kan naturligvis ikke alle beskrives eller blot nævnes inden for årbogens rammer. Et udvalg af dels typiske og dels særligt interessante eksempler må tegne billedet.

- Forsamlingshus
- Skole
- Børnehave
- Kirke
- Social, humanitær indretning
- Fritidshjem m.m.
- Anden bygning

Flensborghus set fra gården.

Forsamlingshuse

FLENSBORGHUS

Af mange grunde falder det naturligt at tage udgangspunkt i en historisk bygning, nemlig Flensborghus; bygningen er kendt af de fleste i landsdelen, og den bemærkes som en arkitektonisk seværdighed af byens gæster. Hertil kommer at huset i hele perioden siden 1920 har dannet rammen om væsentlige danske aktiviteter.

Allerede i 1921 købte Grænseforeningen Flensborghus eller, som huset hed på daværende tidspunkt, »Hotel Nordischer Hof« i Flensborgs Nørregade. Efter en omfattende restaurering var der her skaffet lokaler både til det danske biblioteksvæsen og til den nystartede Slesvigske Forening, der senere blev til Sydslesvigsk Forening (SSF). I 1959 flyttede biblioteket fra Flensborghus, men bygningen er stadig centrum for megen dansk aktivitet og rummer foruden SSF's generalsekretariat med dets utallige servicefunktioner for hele det danske arbejde også hotel og restaurant samt en stor sal, der gør bygningen til et naturligt forsamlingshus ved større arrangementer.

Den harmoniske treetagers barokbygning blev opført 1723-25 efter tegninger af arkitekt Chr. Haendel. Den består af 2 gange fem fag omkring et bredere midterfag, der yderligere understreges af den store rundbuede portal, over hvilken man finder to sandstensrelieffer med henholdsvis Flensborgs byvåben og Frederik IV's kronede monogram. Husets hele monumentale karakter, der afviger væsentligt fra Nørregades øvrige ældre bygningsmasse, afslører, at der fra begyndelsen har været tale om en offentlig bygning af en eller anden art.

Flensborghus blev opført som vajsenshus efter tilskyndelse af en ung købmandsdatter, Maria Christine Lorck, der grebet af pietismen havde fattet interesse for Aug. Herm. Franckes stiftelser i Halle. Hun overtalte sin onkel, Købmand Jes Lorentzen Lorck og sin stedfader Christian Thomsen til at søge at få bygget en lignende institution for Flensborgs fattige og forældreløse børn. Efter forskellige vanskeligheder erhvervedes to grunde i Nørregade til foretagendet. Midler til byggeriet fremskaffedes ved gaver og frivillige bidrag; også fra kongehuset kom der betragtelige beløb. Desuden gav kongen tilladelse til, at man anvendte sten og andet materiale fra Duborg Slot, der kort forinden var blevet revet ned.

Formodentlig har den omstændighed, at der var næsten ubegrænsede mængder af byggematerialer til rådighed, været medvirkende til, at man byggede alt for stort til formålet. Ret meget mere end 50 børn ad gangen har huset aldrig rummet. For at sikre en bedre udnyttelse fandt byens vise fædre i 1760 på at indrette en del af vajsenshuset til tugthus og tvangsar-

bejdsanstalt – funktioner, der blev opretholdt indtil ca. 1860. For vajsenshusbørnene var denne idé ikke ideel, og efter 1813 blev vajsenshusfunktionen helt opgivet og børnene anbragt i familiepleje. I 1865 bortforpagtedes ejendommen til den prøjsiske militærforvaltning, der anvendte den til kaserne. 1894 overgik den til privat eje og omdannedes til hotel og restauration.

Under alle disse omskiftelser havde huset lidt megen overlast både ude og inde, bl.a. havde det i sidste fase mistet det høje, imponerende mansardtag – en skade, der aldrig er blevet genoprettet. Efter Grænseforeningens overtagelse i 1921 blev der gennemført en gennemgribende og kyndig restaurering ved arkitekt Aage Lønborg Jensen, København, og der er siden på bedste vis værnet om bygningen.

BORGERFORENINGEN

Til de lidt atypiske forsamlingsbygninger må man nok regne Borgerforeningen i Flensborg. Det atypiske består bl.a. i, at huset siden 1844 uden afbrydelse har været rammen om dansk foreningsarbejde.

Dette år blev den selskabelige forening Borgerforeningen ved hjælp af aktietegning blandt medlemmerne i stand til at erhverve ejendommen, der bestod af et forhus ud mod Holmen samt tre sammenbyggede huse langs gårdens nordside. For at få ejendommen gjort anvendelig til foreningens formål byggedes efter tegning af bygningsinspektør Tilemann fra København en to etagers tværbygning, der bl.a. rummede en stor balsal – den der senere kom til at hedde kongesalen. Forhuset med det store valmtag og en smuk og interessant facade fra midten af 1700-tallet blev for de øverste etagers vedkommende lejet ud, medens nederste etage indrettedes med forskellige klubrum. I 1860'erne valgte man at leje hele forhuset ud og flytte klubfunktionerne til tværbygningen, hvor der også blev restaurant. I 1868 udstyredes salen med en scene, der skulle vise sig at blive et stort aktiv; gennem mange år samledes medlemmerne her omkring dansk amatørteaterarbejde. Musikkivet havde gode betingelser, og der dannedes et sangkor. Efter 1873 benyttedes kongesalen også af den nystiftede »Foredragsforeningen«, hvis arrangementer »Borgerforeningen«'s medlemmer sluttede op om. Alt i alt lykkedes det – trods et forbud i 1872 om afholdelse af politiske møder – at opretholde et ubrudt dansk foreningsarbejde.

Under 1. verdenskrig lå foreningen dog delvis i dvale – en del af huset brugtes af Røde Kors til nøddinkvarterer, men op mod afstemningen afholdtes en række danske valgmoder her.

I mellemkrigsårene blev huset fra at have været tilholdssted for en trods alt eksklusiv forening til et dansk forsamlingshus i bred forstand. Da det danske arbejde efter 1945 fik en tilslutning, der overtraf alles forventninger og også truede med at sprænge alle rammer, gjorde Borgerforeningens lokalekapacitet og gode beliggenhed atter det gamle hus til et velegnet forsamlingssted.

Øverst: Kongesalen.
Nederst: Borgerforeningens gård.

Både efter 1. og 2. verdenskrig var bygningen stærkt ramponeret, men begge gange lykkedes det at få gennemført de nødvendige reparationer. I 1973 afsluttedes en gennemgribende restaurering af forhuset (ved arkitekterne Karsten Rønnow, København, og Paul Heinrich, Flensborg).

10 år senere kom turen til sidebygningerne, ligesom der skabtes et livligt gårdmiljø (arkitekt Povl Leckband). Begge restaureringer er blevet præmieret af Flensborg by og står som mønstergyldige eksempler på, at der både kan skabes liv og omsætning i de gamle gårdmiljøer.

SLESVIGHUS

I januar 1923 erhvervedes det tidligere hotel »Holsteinisches Haus«, der også omfattede en biografsal, på foranledning af fru Jutta Skrumsager med henblik på at få skabt et dansk samlingssted i Slesvig by. Til ejendommens drift dannedes en slags aktieselskab »Dannevirke G.m.b.H.« – bygningen er siden overgået til Sydslesvigsk Forenings administrationsområde.

Straks efter overtagelsen i 1923 indledtes en omfattende restaurering med henblik på alle de nye formål, hvis mangfoldighed ikke gør brugen af ordet kulturcenter til skamme. Danske præster holdt gudstjenester i en nyindrettet kirkesal, der blev indrettet bibliotekslokaler, og den store sal

blev det naturlige sted for danske møder af enhver art. Om sommeren blev salen desuden brugt som overnatningssted for spejdere, studenter og andre mindre fordringsfulde rejsende. Hotel- og restaurationsvirksomhed indrettedes også i bygningen. En tid husede den endvidere dansk børnehaven og danske ungdomslokaler, ligesom Dansk Sekretariat for Slesvig by og Dansk Sekretariat for Gottorp amt har holdt til i den.

Den næste store ombygning fandt sted i 1955. Ved den lejlighed blev hotellet lavet om til et moderne turisthotel med en helt ny facade. Hotellet fik navnet »Skandia«, medens navnet »Slesvighus« blev bibeholdt som betegnelse for det danske forsamlingshus.

Omkring 1980 blev der atter foretaget ombygninger og tilbygninger i flere omgange. Første etape gjaldt »Skandia« og skulle tjene til at styrke virksomhedens økonomiske grundlag. Værelserne blev moderniseret og alle blev udstyret med bad og toilet. Desuden blev køkken og restaurant gjort tidssvarende. I anden byggefase ombyggedes foyeren, salen og scenen.

Arkitektonisk har Slesvighus aldrig været nogen perle. Dette kom særlig kraftigt til syne, da forholdene omkring det tidligere lidt indeklemte kompleks i 1980 ændredes radikalt ved nedrivning af flere nabohuse. Den i 1983 færdige tilbygning mod vest (tegnet af arkitekt Paul Heinrich, Flensborg) har dog gjort Slesvighus til et præsentabelt visitkort både for byens danske og for byen som helhed.

Efter denne omtale af tre byforsamlingshuse vil nogen måske spørge: Var der ingen danske aktiviteter i landdistrikterne i 1920'erne og 30'erne? Det var der »Den slesvigske Forening«, der efter 1920 afløste »Den nord-slesvigske Vælgerforening« syd for grænsen, havde lokalafdelinger mange steder i landsdelen. I 1923 havde foreningen 9000 medlemmer, inden dens fremgang blev bremsset ved tyske indgreb. Foreningen varetog både kulturelle og politiske opgaver og opstillede til valgene som politisk parti indtil nazisterne i 1933 fratog den al politisk betydning. Der var altså dansk liv, men i de tyndt befolkede områder kunne det ikke bære egne bygninger.

Undtagelser var der dog. Således fik Valsbøl og Ladelund i henholdsvis 1930 og 1934 deres ønsker om forsamlingshus opfyldt.

VALSBØLHUS

I Valsbøl havde ønsket om et frit forsamlingssted for vesteregns danske allerede i 1923 resulteret i, at gårdejer Lorenz Jepsen havde stillet sin storstue til rådighed for kirkelige og folkelige møder. Kredsen voksede ikke mindst takket være den navnkundige sygeplejerske Maren Sørensen, og de beskedne rammer blev for små.

I 1930 lykkedes det at få samlet midler til opførelsen af Valsbølhus, en stor og rummelig forsamlingsgård med kirkesal, forsamlingsaal, privatbolig, gæsteværelser og et par patientværelser.

I 1946 blev en del af forsamlingshuset indrettet til skole med lærerbolig. Ifølge Maren Sørensens testamentariske bestemmelse overgik ejendommen ved hendes død til Dansk Kirke for Sydslesvig, men gik i 1981 over i Dansk Skoleforenings regi.

KIRKEVANG

I 1934 fik beboerne i Agtrup, Karlum, Bramsted og Ladelund i fællesskab rejst et dansk forsamlingshus, hvor de kunne samles til foredrag, sløjd, folkedans, gymnastik m.v.

Kirkevang, som huset kom til at hedde, blev placeret i Ladelund. Det opførtes af lokale folk under ledelse af arkitekt Jep Fink, Aabenraa. Det var også efter datidens forhold et beskedent for ikke at sige skrabet byggeri, men man havde fået kirke- og mødesal, sløjdløse samt en lille lejlighed til den stedlige vandre lærer. Med disse faciliteter var der også skabt baggrund for oprettelsen af Kær Herred Ungdomsforening.

Efter krigen benyttedes Kirkevang foruden som forsamlingshus i en periode også som ungdomsskole.

Den voldsomme vækst i de danske foreningers medlemstal efter 1945 medførte et tilsvarende stort behov for mødesteder over hele landsdelen. Hvor en dansk skole var blevet etableret, kunne dennes lokaler anvendes til formålet, men i egne, hvor der var langt til den nærmeste danske skole, var der brug for egentlige forsamlingshuse.

OKSBØL

Som eksempel på disse tidlige landforsamlingshuse kan nævnes det i Oksbøl, der blev taget i brug i 1956. Det var et i det ydre ret beskedent hus, der rummede en sal + en toværelses lejlighed til den stedlige vandre lærer.

I 1966 var det nødvendigt at udvide huset med en mindre sal til undervisning og små møder. En tilbygning i 1985 sikrede bedre køkkenfaciliteter samt tidssvarende sanitære forhold.

JYBÆK

Ligeledes i 1956 fik Jybæk et dansk forsamlingshus, der ligesom det i Oksbøl startede beskedent, men siden er blevet udvidet i takt med behovet.

HUSUMHUS

I Husum går den egentlige forsamlingshusvirksomhed tilbage til 1955, da man kunne indvi det gamle »Husumhus«, der med sal, hotel og restaurant var blevet indrettet i et gammelt gæstgiveri i Nystaden.

På vestkysten voksede efterhånden ønsket om et centralt kulturcenter, der kunne rumme f.eks. danske teatergæstespil, koncerter, udstillinger osv. samtidig med at være mødested for Husum bys danske. Som resultat af mange fælles anstrengelser blev dette ønske opfyldt i 1975, da det nye »Husumhus« stod færdigt.

Arkitekt Karsten Rønnow, København, stod for udformningen af den imponerende rødstensbygning, der blev opført ved siden af det gamle »Husumhus«, og som trods arkitektoniske kvaliteter virker lidt fremmed i gadebilledet.

AMTMANDSGÅRDEN

I 1959 kunne Sydslesvigsk Forening overtage og istandsætte en af Rendsborgs smukkeste historiske bygninger for at indrette den til forsamlingssted for de danske foreninger i Rendsborg og omegn.

Den statelige 2 etagers barokbygning er opført i 1775 som dansk toldbod. I 1801 blev den bolig for den danske amtmand T. G. Schlanbusch, der boede her indtil 1816. Det følgende år blev huset averteret til salg og købt af

Øverst fra venstre: Amtmandsgården og Skipperhuset.
Nederst fra venstre: Paludanushuset og Husumhus.

købmand og skibsreder Johann Paap og forblev siden i privat eje. Den korte tid som amtmandsbolig har givet anledning til navnet »Amtmandsgården«, som nu er husets navn – i Rendsborg kaldte man det tidligere »Paaps hus«.

I 1965 kunne man afslutte en grundig restaurering, der både tog sigte på husets ydre og på dets usædvanligt velbevarede indre, af hvilket især den smukke festsal på 1. sal tiltrækker sig opmærksomhed. Huset er imidlertid ikke et museum, men et levende hus, der giver plads til mange aktiviteter for de danske både i Rendsborg og i hele Ejderlandet. I 1965 indrettedes der fritidshjem i stueetagen, medens de egentlige mødelokaler fik til huse på 1. sal.

SKIPPERHUSET

I 1964 overtog Sydslesvigsk Forening endnu en smuk historisk bygning, nemlig Skipperhuset i Tønning.

Husets historie går tilbage til 1623, da Tønning Skipperlaug byggede på en grund tæt ved den i 1613 oprettede havn. Skipperlauget benyttede huset til egne sammenkomster, ligesom det lod indrette et gæstgiveri i det. I 1808 var Skipperlauget velhavende. Napoleonskrigene og den dermed følgende kontinentalspærring havde blokeret Elben og derved fremmet sejladsen på Ejderen. Man havde råd til at få gjort noget ved Skipperhuset, som tidens tand havde gnavet på. Man gik radikalt til værks, idet man lod størstedelen af huset nedrive for at genopbygge det i den skikkelse, vi kender det idag: et velproportioneret toetagers hus med et lille klokketårn over en midtplaceret gavl.

I samme periode blev en del af huset taget i brug som navigationsskole – en funktion der blev opretholdt indtil 1852. Da Kielerkanalen blev indviet i 1895 gik det stærkt tilbage for sejladsen på Ejderen og Tønnings skibsfart blev nærmest betydningsløs. Skipperlauget blev opløst, og det traditionsrige hus gik over på private hænder.

Efter en gennemgribende restaurering ved arkitekterne Karsten Rønnow og Paul Heinrich var Skipperhuset i 1972 klar til at varetage både lejrskolefunktioner og funktioner som Tønnings danske forsamlingshus. En tilbygning gav plads til ca. 40 overnattende gæster, medens der i hovedbygningens stueetage indrettedes mødesal, spisesal og opholdsrum.

PALUDANUSHUSET

Alderspræsidenten blandt de danske forsamlingshuse er Paludanushuset i Frederiksstad. Det er grundlagt i 1637 kun få år efter, at en gruppe religionsforfulgte hollændere havde fået »asyl« her. De medbragte dygtige bygmestre og meget af den hollandske renæssances byggeskik, som også præger Paludanushuset.

Godefredus Paludanus, som huset har navn efter, skulle oprindeligt have været remonstratisk prædikant, men i Frederiksstad tjente han sig som købmand og vinhandler op til at blive en anset og velhavende borger. Hans husmærke med vinklase og bøtte bekræfter denne virksomhed.

Huset blev overtaget af Sydslesvigsk Forening i 1961, og en istandsættelse med henblik på den kommende funktion som dansk forsamlingssted blev sat i gang. I det ydre må restaureringen siges at være forbilledlig – i det indre var der i forvejen ændret så meget, at bevaringshensyn ikke kunne komme i vejen for brugshensyn. I stueetagen indrettedes møderum og sal til foreningsarrangementer, på første sal en bolig for byens danske præst.

SKOVLUND

I Skovlund kunne man i 1986 indvi et nyt og hensigtsmæssigt forsamlingshus bygget på den danske skoles grund og fint tilpasset skolens bygninger.

Indtil da havde det danske foreningsarbejde i distriktet i 35 år været henvist til at låne lokaler på skolen, men ønsket om at få foden under eget bord var stærkt og satte bemærkelsesværdige bestræbelser i gang for at tilvejebringe en del af det økonomiske grundlag blandt de kommende brugere.

Forsamlingshuset, som er tegnet af arkitekt Peter Hillebrecht, er lyst og venligt og indeholder bl.a. en stor sal og et mindre mødelokale adskilt af en foldevæg. Loftsetagen er forbeholdt aktiviteter for distriktets unge.

MOLDENED

I juni 1986 indviedes i Moldened et »nyt« dansk forsamlingshus. Huset indeholder en sal til godt 70 personer, et mindre mødelokale til kurser og lignende, et tekøkken samt brusebad. Det sidste af hensyn til bordtennisspillerne fra Moldened Ungdomsforening, der atter har fået et egnet træningssted.

Huset er et eksempel på, hvor gode rammer, der kan skabes ved genbrug. Der er tale om et gammelt mejeri fra århundredskiftet, der siden har været benyttet til andre formål. Dets danske historie startede i 1946, da den daværende ejer åbnede sit hjem for dagligstuemøder for SSF/SSV. I 1962 blev der indgået lejemål for en del af huset, der blev lavet om til forsamlingshus og centrum for et meget aktivt foreningsarbejde. Desværre blev huset misligholdt af ejeren, og de danske foreningers betingelser blev stedse dårligere. I 1982 købtes det gamle mejeri ved en tvangsauktion, og man begyndte at planlægge den ombygning, der i 1986 afsluttedes med et yderst tilfredsstillende resultat.

SKOVBY

Det hidtil nyeste skud på forsamlingshus-stammen er »Hærvejshuset« i Skovby, der blev indviet i maj 1987. I Skovby havde danske arrangementer i over 20 år fundet sted i en ombygget lade, men lokalerne her var efterhånden utidssvarende og også for små til de ca. 100 foreningsmedlemmer i distriktet.

Ved planlægningen af det nye hus var det en forudsætning, at der skabtes et forsamlingslokale med ca. 100 pladser, mulighed for gudstjeneste, rum til en ældreklub og til en ungdomsklub foruden en bestyrerbolig. Alle disse krav er opfyldt i det både smukke og utraditionelle »Hærvejs-hus«, som er tegnet af arkitekt Povl Leckband.

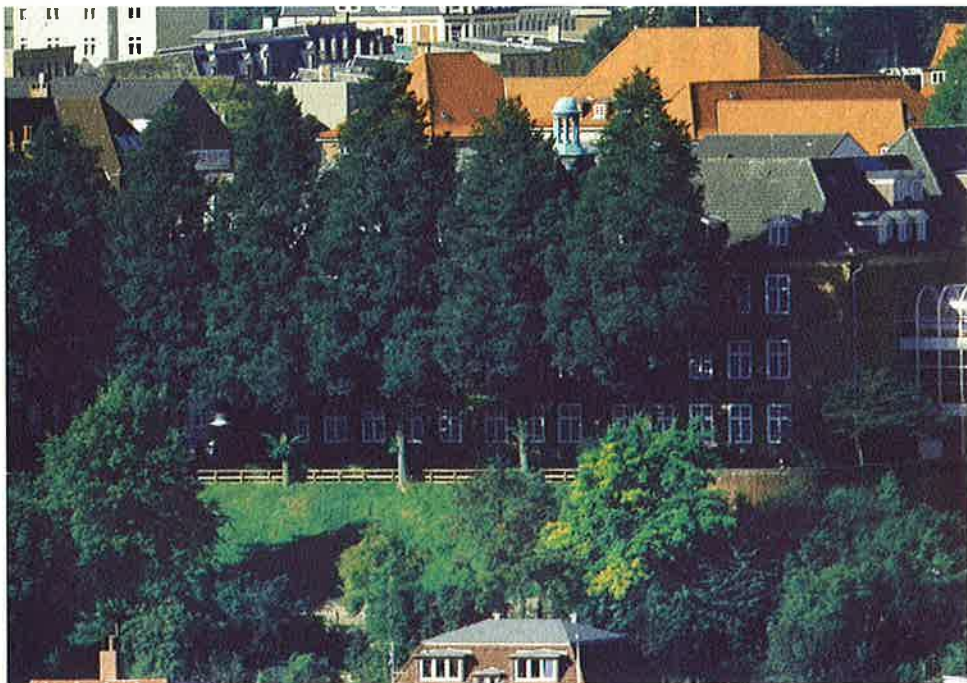

Skoler

DUBORG-SKOLEN

Kun halvanden måned efter at afstemningsresultatet var blevet kendt, dannedes i Flensborg »Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn« for på opfordring af en gruppe forældre at søge oprettet et dansk skolevæsen i Flensborg efter mindretallets særlige behov, eller som det hed i formålspargraffen, for »at fremme dansk Aandskultur og Skoleundervisning«. Skoleforeningen skulle siden komme til at dække hele landsdelen, men dens første bestræbelser gjaldt oprettelsen af »Folkelig dansk Realskole« i Flensborg. Samme år begyndte denne skole undervisningen i Jens Jessens gamle villa i Mariegade, et hus der stadig bruges til danske formål, idet det er hjemsted for »Det lille Teater«.

Bygningsmæssigt var der tale om en nødløsning, og det var fra starten klart, at der måtte findes udveje for at få en tidssvarende skole. I februar 1921 kunne man erhverve den måske smukkeste beliggende grund i Flensborg på Duborg Banke til formålet. 31.3.1922 blev grundstenen lagt, og ca. et år efter kunne børnene flytte fra Mariegade til lokaler i den nye skole, der kom til at hedde Duborg-Skolen. Skolens indvielse fandt dog først sted 29.6.1924.

Andreas Dall, der var skolens arkitekt, skabte foruden en hensigtsmæssig også en smuk bygning, der siden har præget byens profil. Skolen bestod af tre fløje, en tre-etages hovedfløj med facade mod øst samt en nordlig og en sydlig sidefløj. Sydfløjen med rektor- og pedelbolig adskiltes fra hovedfløjen ved en port ud mod Riddergade. I nordfløjen var festsal, gymnastiksal og tegnesal. Midterfløjen var udelukkende indrettet med undervisningslokaler. Nævnes skal den velproportionerede festsal med Lorenz Fröhlichs store kartoner med motiver fra sagnet om Hagbard og Signe.

Efter et par mindre udvidelser i 1949 og 1954 måtte skolen klare sig gennem stadigt voksende pladmangel indtil slutningen af 1970'erne, da en stor tilbygning kom til.

Efter en arkitektkonkurrence havde firmaet Kjær & Richter fra Aarhus fået tilbygningsopgaven overdraget. I overvejelserne skulle der tages hensyn til både den gamle bygning, til den begrænsede grundstørrelse og til den udsatte post som yderste led i rækken af høje murstensbygninger på Duborg Banke. Løsningen blev et kompakt tre-etages hus, der blev forbundet med den gamle afdeling med en glasdækket »bro«. Ud mod Kongegade byggedes desuden en boldspilsal. Tilbygningen gav bl.a. tiltrængte faglokaler til naturfagene, sproglaboratorium og auditorium, en prøvesal samt kantine og gode opholdsmuligheder for de mange tilrejsende elever. Indvielsen kunne finde sted i 1979.

T.v. fra oven:
Garding.
Husum.
Frørup.

T.h. fra oven:
Tivoliskolen.
Vesterland.
Bredsted.

TIVOLISKOLEN

Allerede i 1922 fik Duborg-Skolen eller »Folkelig dansk Realskole«, som den endnu hed, en slags filial, idet Tivoliskolen på hjørnet af Stuhrsalle og Søndergravene blev oprettet.

Tivoliskolen blev imidlertid tvangslukket igen i 1925, hvorefter bygningerne blev taget i brug til børnehave og senere også til vandrerhjem.

Efter 1945 kom de gamle bygninger atter i brug som dansk skole, men i 1952 afløstes de af den nybyggede Christian Paulsens skole (arkitekt: Johannes B. Carstens).

Også uden for Flensborg var der forældre, der ønskede deres børn i dansk skole, men her gik det langsommere. I 1926 oprettedes skoler i Kobbermølle, Harreslev, Jaruplund og Tarup og i 1929 også i Langbjerg. I 1930'erne fulgte skoler i Slesvig, Ladelund og Tønning. Egne bygninger fik de fleste af disse skoler hen ad vejen også – i Tønning således i 1935 og i Tarup så sent som i 1938.

Efter kapitulationen var der i hele landsdelen kun 9 danske skoler – Kobbermølleskolen var blevet lukket i 1938 på grund af svigtende elevtilgang. Det samlede antal børn i børnehaver og skoler androg 513 – tre år senere var tallet over 14.000! Der måtte improviseres – og det blev der. Man underviste i krostuer, i lejede lokaler, ja, et sted endog i et ombygget hønsehus, men ret hurtigt blev der lavet barakskoler i stort tal. Derefter kunne man gå over til at tænke på mere permanente skolehuse. Fra 1950 til 1955 indviedes eller genindviedes ikke mindre end 74 skolebygninger i Dansk Skoleforenings område – hertil kom yderligere Ejderskolen i Rendsborg, Vøstermølle skole, Drage danske skole og Risby danske skole, som først senere er overgået til skoleforeningen.

Hovedparten af disse skoler var ret små landsbyskoler med 1½, 2 eller 2½ klasse. Der var ikke tale om individuel arkitektur, men om brugsbygninger, der skulle bygges her og nu. Arkitekt Tete Rieve, Flensborg, tegnede en meget stor del af dem.

Skolen i Frørup kan være et typeeksempel, både hvad start, bygning og senere udvikling angår. Frørup danske skole blev oprettet i 1946 efter ønske af en gruppe forældre. Egnede lokaler fandtes ikke, men Skoleforeningen lejede et par rum i det gamle bomhus ved Flensborg-Slesvig landevej. Luksus var der ikke tale om – bomhuset havde hverken elektrisk lys eller rindende vand, men trods disse mangler steg elevtallet så meget, at en nybygning blev nødvendig.

I 1953 indviedes skolen, der var et lille Tete Rieveske rødstenshus med afvalmet tag og hvidmalede vinduer. Der var to klasselokaler og et sløjdelokale – under taget var der to lærerboliger.

Efterhånden blev lærerboligerne inddraget, men i øvrigt er skolen i det ydre temmelig uændret. I 1981 byggedes der til den en stor, ny gymnastiksal, som også benyttes af eleverne fra Treneskolen i Tarp.

*Øverst: Gustav Johannsen-skolen.
Nederst: Jørgensby-skolen.*

Nogle af disse skoler er blevet nedlagt igen eller sammenlagt med naboskoler, men de fleste af dem benyttes stadig.

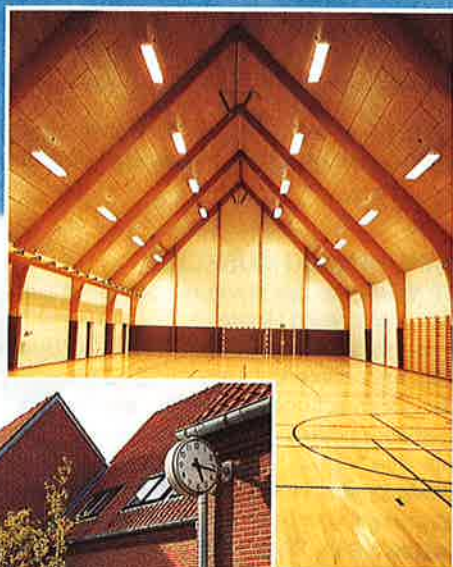
JARUPLUND HØJSKOLE

Til de skoler, der startede som barakskole under meget primitive forhold, hører Jaruplund Højskole.

Ideen om en dansk folkehøjskole i Sydslesvig opstod i højskolekredse i Danmark allerede i sommeren 1945, men på grund af tysk modvilje skulle der komme til at gå fem år, før det første hold elever kunne rykke ind. Skolebarakkerne, der stammede fra en flygtningelejr i Blåvand, tjente deres nye formål, indtil de i 1958-62 var blevet erstattet af en nybygning bestående af elevfløj, undervisningsfløj og forstanderbolig. I 1968 tilføjedes et anneks mod øst, og der er i øvrigt både bygget om og bygget til flere gange siden, ikke mindst af hensyn til de mange korte kurser, der i de senere år er blevet en del af en højskoles virksomhed.

Hvor efterkrigsårene for skolernes vedkommende er præget af jævn arkitektur har de sidste årtier til gengæld givet Sydslesvig en række smukke og spændende eksempler på dansk skolearkitektur. Lyksborg danske skole og Jørgensbyskolen er eksempler fra 70'erne. Ungdomsskolen i Ladelund repræsenterer 1980'erne.

LADELUND UNGDOMSSKOLE

Behovet for en ungdomsskole i Sydslesvig voksede i slutningen af 1970'erne. Man havde brug for en skole, der på den ene side skulle kunne fungere som en almindelig dansk efterskole, men som samtidig tog hensyn til tyske bestemmelser og kunne give tysk anerkendte udskrivningsbeviser. Takket være en størstilet privat støtte kunne man efter sommerferien 1982 indvi Ladelund Ungdomsskole med plads til 60 elever på 8., 9. og 10. klassetrin.

Skolen blev tegnet af C. F. Møllers tegnestue i Aarhus og opført i et åbent landskab tæt ved Kirkevang og Ladelund danske skole. Det røde murstensbyggeri består af flere mindre enheder, der er bygget sammen som to rækker rækkehuse med lidt indbyrdes forskydning med en gade imellem. Denne gade er midt i anlægget udvidet til et lille »torv«. Mod øst lukkes bygningskomplekset af en lav tværgående fløj og den høje sportshal, hvis buekonstruktion former et spændt opadstræbende rum. Selve anlægget med gade og torv giver en fornemmelse af beskyttelse og nærhed i kontrast til landskabet. I helheden indgår foruden elevværelserne, undervisningslokaler, sportshal, administration, kostforplejning og lærerboliger.

UNGDOMSKOLLEGIET

Ungdomsskollegiet i Flensborg var en dansk folkegave til Sydslesvigs danske i 50-året for afstemningen. Det skulle skabe mulighed for at unge fra danske skoler rundt omkring i landsdelen, der skulle besøge gymnasium eller anden videregående uddannelse i Flensborg kunne bo under gode forhold og på rimelige vilkår.

Efter en offentlig arkitektkonkurrence valgte man blandt 118 et forslag udarbejdet af arkitekterne Theo Bjerg og Palle Dyreborg. Kollegiet blev opført på en godt 5000 m² stor grund ved Frueskovvejen i et grønt område. Der er tale om et stærkt sammensat bygningskompleks i overordnet vinkel-form og opført i glas og beton. Foruden kollegieværelser til 65 elever rummer det fælleslokaler som samlingsstue, spisesal, musik- og fjernsynsstue, læseværelse, bordtennisrum og hobbyrum. Desuden er der bolig til pedel og til to tilsynsførende lærere. Beton og glas kan lyde hårdt og brutalt, men den arkitektoniske løsning er overordentlig vellykket.

Fritidssektorens huse

Efter Ungdomsskolen i Ladelund og Ungdomskollegiet er det nærliggende at berøre de bygninger, der især danner rammen om ungdommens fritidsaktiviteter.

De egentlige fritidshjem, hvor børn kommer direkte fra skole, hvor de spiser, hvor personalet læser lektier med dem foruden at tilbyde dem andre aktiviteter, er udprægede byfænomener. Rendsborg, Egernførde, Husum og Slesvig har alle et sådant fritidshjem – Flensborg har flere. I 1982 skønnedes behovet i Vesterland så stort, at man også der fik indrettet et. Det typiske danske fritidshjem i Sydslesvig er en bygning fra 1960'erne som den i Lyksborggade i Flensborg. Flere ombygninger har været nødvendige, så der er tale om en sammensat »bebyggelse«. Huset er normeret til 60 fritidshjemsbørn, men har også en ungdomsklub og en »mini-klub«.

Ligeledes i Flensborg indrettedes i 1974-75 det store Engelsbycenter, der rummer faciliteter til danske fritidsformål af mange slags for et stort, relativt nyt kvarter i byen.

IDRÆTSHALLEN

Arkitektonisk knytter der sig dog større interesse til Idrætshallen i Flensborg, som blev opført i 1965-67 med kgl. bygningsinspektør Jørgen Stærmose som arkitekt.

Det meget store anlæg rummer først og fremmest den egentlige hal med en spilleflade på 44×25 m og den dertil hørende tribune samt rum til træning, omklædning, redskaber m.v. En 56 m lang foyer forbinder hallen med en koncert- og festsal til ca. 300 mennesker – denne sal er udstyret med scene.

Der var tale om et storstilet projekt, der også nu 20 år senere står som et eksempel på 1960'ernes bedste danske arkitektur.

CHRISTIANSLYST

Efter Idrætshallen blev Jørgen Stærmoses næste opgave for Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger at restaurere det historiske Christianslyst og forbinde det med en stor, ny kursusejendom med alle de faciliteter, der hører til en lejrskole.

Det gamle Christianslyst blev opført i 1787 af Christian VII som jagtgård under godset Lindå ved Slien. Christian VIII lod stedet indrette til skovriderbolig – en funktion, der blev opretholdt efter 1864. I 1945 blev Christianslyst taget i brug til indkvartering af flygtninge, og det gamle hus var efterhånden stærkt i forfald. I 1952 overtog Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger

ejendommen med tilhørende 5 tønder land og tog den to år senere i brug til dansk lejrskole.

Forholdene var trange og blev mindre og mindre tidssvarende. I 1971 kunne man omsider indvi den nybyggede kursusafdeling og tage det gennemrestaurerede gamle Christianslyst i brug. Den nye afdeling gav plads til i alt 120 overnattende kursister foruden en række velindrettede fællesrum. Lejrskolen har været til gavn for Sydslesvigs unge, men har også i udstrakt grad været benyttet af unge fra Danmark ved lejrskoleophold i Sydslesvig.

BÅDEHUSET VED MYSUNDE

I forbindelse med fritidsfaciliteterne skal nævnes et enkelt af de huse, der er opført med henblik på udnyttelsen af områdets naturlige gode muligheder for vandsport. Bådehuset i Mysunde blev indviet i sommeren 1981 efter 25 års forhandlinger og tovtækkerier med myndighederne. Oprindeligt var det tanken at opføre et forsamlingshus på stedet, men nye bestemmelser fastslog, at der kun måtte bygges til søsportsmæssige formål. Bådehuset, der er opført efter tegning af arkitekt Paul Heinrich, Flensborg, er især blevet et stort aktiv for Slesvig Roklub og for dennes mange gæsteroere fra Danmark.

Øverst: Junkerhulvejs fritidshjem i Flensborg.
Nederst: Fritidshjemmet i Slesvig.

Kirker

HELLIGÅNSKIRKEN

En af de rustne knappenåle på kortet efter afstemningen i 1920 var Helligåndskirken i Flensborg. Her havde den tyske kirke i alle årene efter 1864 opretholdt, at der blev prædikeret på dansk. En organiseret dansk menighed var der ikke tale om, men en lille kreds af danske samledes om disse gudstjenester i en slags fællesskab, der berettigede, at det gennem århundreder fastslåede synonym »den danske kirke« stadig havde gyldighed for Helligåndskirken.

Da »Den danske menighed i Flensborg og Omegn« i 1921 blev oprettet, startede den sit menighedsliv i Ansgar kirkesal i Toosbuygade, men i 1926 lykkedes det efter vanskelige forhandlinger med Helligåndskirkens ejer, det tyske Vor Frue Sogneforbund at få et lejemål i stand, så man efter en tilendebragt restaurering i 1927 atter kunne samles i Helligåndskirken.

Bygningen er grundlagt i 1386 af Sønke Kulle som institutionskapel for byens helligåndsstiftelse. Denne funktion forklarer dens for en middelalderlig bykirke usædvanligt lille format.

Den gule teglstenskirke, der på de to sider er sammenbygget med nabohusene, består af et højt hovedskib med saddeltag og et lavere sideskib, hvis tag er afvalmet mod gaden. Dens oprindelige gotiske ydre giver den sydlige langside med de høje spidsbuede vinduer et indtryk af.

Den barokke østgavl med sandstensvolutter og knækkede bånd stammer sammen med tagrytteren med spir og åben lanterne fra en ombygning (ved Ludwig Neumann) i 1761. Uret og kong Frederik IVs kronede monogram var dog allerede i 1719 blevet opsat på den gamle facade. Hovedindgangen har siden 1602 været at finde i sideskibets østende – den oprindelige gotiske hovedportal kan man finde øverste halvdel af på sydsiden.

Kirkerummets arkitektoniske skønhed og atmosfære er i sig selv et besøg værd. De to overhængende skibe er adskilt af en arkade båret af kraftige piller. Over arkaden blev der i 1926-27 afdækket en række kalkmalerier fra kirkens ældste tid. Motiverne er 1) Kristus som verdens dommer, 2) Jesse rod og 3) Erasmus' martyrdød.

Inventaret er enkelt for ikke at sige spartansk, men fint underordnet den rumlige virkning. Altærtavlen er fra 1721 og skænket af en købmand Peter Rivesell. Der er tale om en velproportioneret barok søjletavle skåret af Johann Zimmer, hvis dygtighed mere kommer til syne i vingernes overdådige akantusværk end i hovedfeltets opstandelsesbillede.

Prædikestolen er fra 1927; hvis man ønsker at se den smukke renæssanceprædikestol, som Heinrich Ringerinck i 1602 lavede til kirken, må man bevæge sig til den tyske St. Jørgens-kirke, hvor den har befundet sig,

Øverst: Ansgar-kirken.
Nederst: Den danske kirke i Læk.

siden Helligåndskirkens daværende ejere til stor harme for den danske menighed i 1906 solgte den hertil.

Nævnes skal kirkens ældste inventarstykke, den gotiske sølvkalk fra det tidlige 1400-tal og dens orgel fra 1975 bygget hos Bruhn og søn i Årslev.

Indtil 1954 var Helligåndskirken den eneste egentlige danske kirkebygning i Sydslesvig. Gudstjenestesteder havde man i forsamlingshusene og på skolerne på landet, og har det stadig mange steder. I Lyksborg opførtes i 1954 den første kirkebygning efter genforeningen, og arkitekt Jens Dall skabte her et vellykket stykke moderne arkitektur med klassiske aner.

I 1960'erne byggedes nogle helheder bestående af kirke, mødesal og præstebolig – en model, der også går igen i 1980'erne.

Den største af dem er Ansgar-kirken i Flensborg opført 1966-68 af arkitektfirmaet Kay Fisker. Kirken er opført i gule mursten og præget af enkle linier og store, blanke murflader. Man vil især bemærke den velovervejede måde, kirken indgår i omgivelserne på. Det kraftige tårn skaber en vis monumentalitet, der gør kirken til et velgørende, roligt tyngdepunkt i et kvarter præget af høje, ældre lejekaserner og en tidligere sporvognsremise.

I Rendsborg (1964-66) og i Læk (1968-69) byggedes der ligeledes efter modellen kirke, mødesal og præstebolig (arkitekt: Jens Dall), men her byggede man helt funktionalistisk og uden arkaiserende ydre elementer som f.eks. tårn.

I samme periode (1968) fik Jaruplund danske menighed egen kirkesal, der efter tegning af arkitekt Mogens Meyling, Sønderborg, opførtes i forbindelse med en børnehaven på den danske skoles grund.

I 1985 kunne man indvi endnu to danske kirker, den i Tarp (arkitekt: H. Hedegaard) og den i Egernførde (arkitekt: Søren Kiersgaard). I Tarp var præsteboligen allerede til stede, og kirkesalen byggedes i sammenhæng med denne, medens der i Egernførde var tale om et helt nyt »center«.

Social-humanitært byggeri

En særlig gruppe af bygninger hører med i billedet af det danske arbejde: en række alderdomshjem og pensionistboliger. Nogle hører organisatorisk under Sydslesvigsk Forening, andre under Dansk Sundhedstjeneste, der har sin administrationsbygning og ambulatorium i det tidligere tuberkulose-hospital i Skovgade i Flensborg.

DANSK ALDERDOMSHJEM i Nerongsalle i Flensborg er den største af disse institutioner. Det blev taget i brug i 1950 og havde da plads til 18 beboere. Allerede fem år senere bragte en udvidelse kapaciteten op på 60 pladser, og der er siden udvidet og moderniseret flere gange. Således i 1984, da en stor tilbygning med 18 beskyttede boliger kunne tages i brug.

PLAETNER STIFTELSEN i Møllegade hører med sine 12 pensionistlejligheder til Flensborgs mindre sociale indretninger, men dens alder og dens tilknytning til en familie, der i sidste århundrede på mange måder markerede sig ved social og dansk indstilling gør det naturligt at nævne den. Stiftelsen er oprettet af brødrene Franz og Jacob Plaetner i 1880 og bestemt til at give gamle og ærværdige borgere fra Flensborg en fribolig.

MARGARETHA BREMER STIFTELSEN på Troldsrøvej i Flensborg, der stod færdig i 1972 med i alt 30 pensionistboliger, var og er et mønstereksempel på nyere socialt byggeri (arkitekt: Johannes Grundmann). Der er tale om en lav rækkehusbebyggelse med store grønne områder mellem husrækkerne. Stiftelsens baggrund var en arv efter købmand Wilhelm Henninger, Bamberg, der var gammel flensborger. Wilhelm Henninger havde i sit testamente bestemt, at hans formue skulle bruges til et alderdomshjem, en plejestiftelse eller pensionistboliger for medlemmer af det danske mindretal i hans fødeby, samt at stiftelsen skulle bære hans mors navn.

BYDELSDORF. I Bydelsdorf byggede Ejderselskabet allerede i 1950'erne et dansk alderdomshjem. I 1983 var tiden inde til en modernisering, og man valgte at lave alderdomshjemmet om til i alt 16 beskyttede boliger. Ved samme lejlighed blev det overdraget til Sydslesvigsk Forening.

MARGRETHE-GÅRDEN er Slesvig bys danske pensionistcenter med plads til 40 ældre. Det smukke og velindrettede hjem, der bærer Dronningens navn, er opført 1974 ved siden af den gamle Ansgarskole, der nu rummer dansk børnehave, kirkesal og præstebolig.

Øverst: Margaretha Bremer-stiftelsen.
Nederst: Dansk Alderdomshjem i Flensborg.

Øverst: Flensborg Avis' nye domicil.

Nederst: Dansk Centralbiblioteks sammensatte facade.

bygge et helt nyt bibliotek, og i 1954 erhvervedes tre smalle grunde i Nørregade lige syd for Marietrappen. Om byggeriet skrev tidligere overbibliotekar Torben Glahn i 1961 i »Dansk biblioteksarbejde i Sydslesvig« følgende:

»I 1955 udskrev Grænseforeningen en konkurrence mellem 6 indbudte arkitekter, og resultatet blev, at dommerkomiteen udpegede de københavnske arkitekter Tyge Holm og Flemming Gruts projekt.

Man tog straks derefter fat på byggeriet, og den 19. september 1959 kunne man indvi det nye bibliotek, der fremover vil stå som et smukt udtryk for vor tids danske arkitektur. Arkitekterne har løst den såre vanskelige opgave på en så fin og elegant måde, at både arkitektoniske og ret strenge biblioteksmæssige krav må siges at være opfyldt.

Grundens vanskelige karakter har medført, at den egentlige publikumsetage er placeret i anden sals højde i forhold til Nørregade, men meget fint har man udnyttet Marietrappens bekvemme nederste løb, så man ad det føres op i en nyskabt lille plads, hvor bibliotekets hovedindgang er placeret. Inde i bygningen føres man så ad yderligere et trappeløb op til den egentlige biblioteksetage, der strækker sig i hele bygningens længde. Lige for indgangen mødes man af et langt i linjerne elegant udformet skrankeparti, der er fælles for børn og voksne. På venstre hånd har man børnebiblioteket (iberegnet kontor 240 m²). Her deler et lavt fritstående glasparti børneafdelingen i udlån og læsesal. Til højre for indgangen ligger de voksnes afdeling med udlån (250 m²) og adskilt fra dette ved en glasvæg læsesalen (150 m²). Står man længst borte i børnebiblioteket, har man et imponerende og smukt kig gennem hele den 60 m lange biblioteksetage, ja, endda videre gennem læsesalens glasvægge ud i den terrasseformet anlagte bibliotekshave. Til denne etage hører foruden kontorer en avislæsesal (60 m²) og et studierum med den særlige slesvigske samling (40 m²).

Ovenover publikumsafdelingen rejser to tværgående fløje sig, således at den ene rummer kontorerne (23 + 53 m²), der ligger umiddelbart over udlånet og ovenover den 2 studiekredsværelser (30 + 40 m²) + frokoststue og thekøkken, og allerøverst i denne fløj er der foreløbig indrettet to lejligheder. Den anden fløj rummer et boligkompleks for 3 bibliotekarer og portneren.

Direkte under udlånet er to etager med magasiner (190 + 165 m²). I den øverste magasinetage findes tillige et musikrum (75 m²) og et kontor.

I den underste etage ligger bogbilsafdelingen (75 m² iberegnet kontor) som en ø lige ud til gaden med direkte og særdeles gode tilkørselsforhold for bogbilen. Hele gadefronten er optaget af en række velplacerede udstillingsvinduer til brug for biblioteket. I samme plan under bygningen er garage- og parkeringsplads for 7 biler.

En meget fin og rigtig løsning er der givet den i al sin enkelhed raffinerede foredragssal (150 m² + foyer og garderobe) umiddelbart ved bibliotekets hovedindgang.«

Man kan næppe være uenig med Torben Glahn i hans positive vurdering af bibliotekets arkitektur, men man må så nok tilføje, at nogle af de forudsætninger, der byggedes på i 1959, er ændret i mellemtiden. I 1950'erne bekymrede man sig ikke stort om bevaring af gamle huse eller bykvarterer. Den nordlige del af Nørregade betragtedes som delvis nedrivningsmoden – arkitekternes situation var den gunstigst tænkelige: vi kan opføre et helt moderne hus i vor egen tids stil og i vor egen tids materiale. Vi skal ikke følge andre – andre vil følge os.

Nu mindre end 30 år senere er Flensborg kommet til besindelse omkring den ældre byggemasses kultur- og skønhedsværdier – med den følge, at bibliotekets betonbygning med de lange, vandrette linier er blevet lidt af et fremmedelement i gadebilledet.

Ved tilbygningen (indvielse 19. september 1987) stod arkitektfirmaet (nu med det længere navn Holm og Grut, Harald Grut og Aspöck) over for en vanskelig opgave. Skulle man tilpasse sig den bestående bygning, eller skulle man først og fremmest tage hensyn til den øvrige bebyggelse i gaden?

Resultatet er blevet en kompromisløsning med en facadeopdeling i tre »stokke« til understregning af de lodrette linier, der nu en gang hører gaden til. En mindelse om de gamle Flensborg-huses »bislag« skal man måske se i de tre glas-»kasser« i gavlene, men den høje og abrupte afslutning på dem tillader ikke denne associations videreførelse. Farve- og materialevirkning er søgt harmoniseret; nybygningens vandskurede tegl er overstrøget med en grålig farve – alt i alt en acceptabel løsning.

Tilbygningen har medført en række ændringer af det bestående hus. Bl.a. er hovedindgangen af hensyn til gangbesværede biblioteksbenyttere flyttet en etage ned fra plateauet ved Marietrappen til Nørregade. En elevator og en ny trappe sørger for forbindelsen til udlånsetagen.

I det foregående er der foretaget et udvalg af bygninger efter funktion – mangfoldigheden er for broget til, at man kan bringe den på en fælles æstetisk formel. Forsamlingsbygningerne har fået en vis overvægt i beskrivelsen, hvilket hænger sammen med, at der i denne gruppe befinder sig et forholdsvis stort antal historiske bygninger – et forhold, der understreger, at landsdelens danske historie jo ikke begyndte med 1920.

Hver for sig betegner de danske huse en milepæl for mindretallets arbejde i den egn, hvor de nu ligger – tilsammen er de med til at sætte et dansk præg på Sydslesvig som kulturlandskab. Danske skoler og danske sociale institutioner m.v. tjener deres praktiske formål og er samtidig udadtil repræsentanter for dansk tankegang. Ved indvielsen af Ladelund Ungdomsskole udtrykte en tysk officiel gæst sig således: »Med denne nye skole har De skubbet Dem selv et stykke fremad i den kulturelle kappestrid i grænselandet. Jeg håber, at der også fremover vil være tale om en fair kappestrid.«

Opgaver nok

Formandens beretning til Sendemandsmødet
den 17.–18. oktober 1987
ved amtsskolekonsulent Viggo Witt-Hansen

Den østrigske forfatter Stefan Zweig fortæller i sin erindringsbog »Verden af i går«, hvordan man før den første verdenskrig kunne rejse fra land til land, ja fra verdensdel til verdensdel uden pas eller visum af nogen art. Han siger et sted i bogen: Før 1914 havde jorden tilhørt alle mennesker. Først med krigen begyndte galskaben. Man måtte lade sig fotografere fra højre og venstre – i profil og en face – og med så kortklippet hår, at øret var synligt. Man måtte give fingeraftryk, vise vidnesbyrd og helbredsattest, vaccineres og stille moralske og andre garantier. Tidligere havde mennesket blot et legeme og en sjæl. Nu må han også have et pas. For uden det er han ikke et menneske!

Det var Stefan Zweig, og det var i »Verden af i går«. Men denne tingenes virkelighed har holdt sig. Den politiske virkelighed i verden fremgår af grænser, som vel altid byder os imod. For grænser begrænser nu engang vor frie udfoldelse og giver os ulejlighed med paskontrol og told og anden klarering. Men grænserne er en del af vor virkelighed.

Alligevel må man sige, at drømmen om det frie verdenssamfund eller i hvert fald den fri bevægelighed i Europa lever hos mange, ikke mindst unge, som i dag færdes hjemmefant rundt i Europa, og som finder, at det er fremtidens vej, at grænserne åbnes og allerhelst forsvinder. Disse mange unge på inter-rail og lignende mødes med andre unge i et uofficielt verdensfællesskab, der ikke rigtig har sammenhæng med den nationale og politiske virkelighed, som den faktisk er. På en måde længes disse unge efter »Verden af i går«.

Men virkeligheden er jo en anden. Der findes i vor tid en spænding og en modsætning mellem dette i og for sig smukke verdensbillede, der oftest har lange historiske forløb bag sig. Det sker jo også, at nogen kommer i klemme, når de til eksempel lander på »Den røde Plads« i Moskva uden at

have meldt sig i forvejen, eller de opbringes af totalitære systemer andetsteds i verden! For de troede, at verden var bedre end den faktisk er!

Vi kan også møde det i dagens samtale og debat, at drømmen og virkeligheden ikke forstår hinanden. Og det var nok heller ikke at vente.

I og for sig er det ikke nogen skade til, at drøm og virkelighed tager livtag med hinanden. En god ungdom har altid sine drømme ved siden af virkeligheden. Men netop med henblik på de unge ville det nok være gavnligt, om virkeligheden blev gjort lidt klarere for dem – i skoler og ungdomsuddannelser, og hvor i øvrigt begreberne bliver til. For mange lever i en sær og uvirkelig verden, der måske på nogle områder kunne være ønskelig, men som blot har den mangel, at den er urealistisk.

En af de virkeligheder, som tilsyneladende står svagt i manges bevidsthed i dagens Danmark er begrebet »det danske folk«. Tanken om et folkeligt fællesskab, der hviler på nogle få definerede værdier, som vi er fælles om, sprog, historie, hjemstavn, folkelighed, kunst og kultur. Og det vil konkret bl.a. sige vore sange, vor litteratur, vor humor, og livet som det er til hverdag. Der er ved at vokse en spontan interesse for alt dette frem gennem de hundreder af folkelige foreninger, kor og folkedansergrupper og lokalhistoriske foreninger, som er dannet i de seneste år. Og det er godt. Der kan man mærke, at det danske folk trods alt lever. Men det lever et ydmygt liv, for basis mangler for ofte. Især hos de yngre årgange. Fællesskabet som danske har man aldrig talt om hjemme eller i skolen, og sangene har man kun hørt, når Erik Grip eller Shu-bi-dua har haft dem på programmet. Det er et sundhedstegn, at interessen for disse ting er ved at vågne. Men der er grund til at fremhæve, at både vore skoler og hjemmene bag dem burde give »fællesgodset« eller »Arvesølv« som en af vore gode sangbøger hed, en større plads i børnenes bevidsthed. Og derfor er der også grund til at støtte undervisningsministeren i hans planer om at gøre den tilføjelse til skolens formål i Lov om folkeskolen, at vi skal huske vort fælles kulturstof. Det er der brug for i en splittet tid.

Vi skal ikke søge tilbage til »Verden af i går«. Men vi har faktisk selv indflydelse på, hvordan vi indretter »verden af i morgen«.

Fra årets gang vil jeg nævne nogle forhold, som jeg tror vi er fælles om at finde vigtige – fra livet i grænselandet og i vor egen verden inden for Grænseforeningen.

Det første betegnes ved en dato, som blev et begreb efterhånden som sommeren skred frem: Valget den 13. september 1987.

VALGET 13. SEPTEMBER 1987

Landdagsvalget den 13. september fik et udfald, som vil blive husket længe – også her nord for grænsen. Det blev en stor glæde for det danske mindretal i Sydslesvig – og heroppe delte vi glæden med vore landsmænd. I grunden kan vi bedst sammenfatte vore følelser ved at sige et: Til lykke, Karl Otto!

Det var et smukt resultat, men det var ikke nået uden anstrengelser. Vi ved, at mange rundt i hele landsdelen har slidt for sejren, og det er nok rigtigt, at det også blev en sejr for sammenholdet i den danske folkedel. Vi kunne – synes jeg – registrere en vis respekt hos de politiske modstandere, først og fremmest for landdagsmanden selv. Det er ikke uvæsentligt. Men også for hans politik og den ranke holdning han viste, da han med ét blev interessant for hele regeringsdannelsen og landdagens fremtidige lovgivningsarbejde og dermed for pressen i hele republikken!

I Danmark har valget og sejren for Sydslesvigsk Vælgerforening vækket en slumrende interesse, som måske nok mest blev vakt af mediernes behandling og derfor ikke bør overvurderes. Men det glæder nu alligevel, når folk om hvem man ved, at deres engagement i grænselandsspørgsmål er minimal, kommer og slår én på skulderen og siger: Det klarede vi vel nok flot! Det lille vi betyder måske ikke alverden, men det burde i hvert fald betyde et nyt medlem til Grænseforeningen, hvad det også gjorde i dette tilfælde!

Jeg skal i øvrigt afstå fra at kommentere det politiske resultat af valget. Men jeg henviser til, at Karl Otto Meyer senere i dag vil orientere Sende-mandsmødet.

FORENINGEN, MEDLEMMERNE OG OPGAVERNE

I nogle år har vi måttet konstatere en årlig tilbagegang i vort samlede medlemstal. Det er på den baggrund glædeligt, at tallet nu synes stabiliseret omkring 47-48.000. Organisationsudvalget, som følger denne udvikling nøje, oplyser, at der har været fremgang i medlemstallet i 52 foreninger, medens tallet i 22 lokalforeninger er uændret. Der tegnes adskillige medlemmer, og det er dermed dokumenteret, at der *kan* tegnes nye medlemmer rundt i foreningerne. Foreningerne er basis – og i virkeligheden Grænseforeningens vækstlag, hvilket jo også fremgår af vore vedtægter. Mest bemærkelsesværdigt er, at vi hvert år modtager omkring 500 spontane, frivillige indmeldelser i forbindelse med bestilling af lodsedler. Et af flere tegn på, at der ligger uforløst interesse lige under overfladen. Den skal blot kaldes frem.

Der er også tegn på, at den nye kredsinddeling i 27 kredse ud over landet var en god nyordning. Aktiviteterne er mange, og det er mærkbart, at kredsene har rejst en optimisme og lyst til at arbejde med tingene også i egne, hvor det har knebet netop med tilskyndelsen.

Men interessen har megen sammenhæng med opgaverne. Det gælder både indadtil og udadtil. Spørgsmålet om, hvad der er Grænseforeningens opgaver i dag, er så ligetil for alle, som arbejder med dem – og som måske har gjort det i mange år.

Men for den brede offentlighed har det vist sig at være knap så indlysende, for nogen endda gådefuldt. Det er der ingen grund til. Jeg tror derfor,

der er brug for, at vi taler om og fremhæver vore håndgribelige, konkrete opgaver lidt mere, selv om en klædelig beskedenhed normalt er en dyd!

Der bør ikke være tvivl om, hvad vi anvender vore slet ikke ubetydelige midler til. Fra det sidste år kan jeg nævne – som det jo også fremgår af regnskabet og af Lotteriudvalgets årsberetning – at overskuddet fra Det sønderjydske Lotteri for 1986 på 1,4 mill. kroner fordeltes med 545.525 kr. til anlægsarbejder under Sydslesvigsk Forening, nøjagtig samme beløb til anlæg under Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger, og resten til venskabsarbejdet mellem kredsene i Sydslesvig og kredse her.

Med 70.000 DM (omregnet ca. 270.000 kr.) har vi støttet byggeriet af et nyt forsamlingshus i Bøglund ved Slesvig, hvor vi i forvejen havde erhvervet grunden. Og vi har givet løfte om et lignende beløb til byggeriets færdiggørelse i 1988. Endvidere har vi lovet at skaffe udvej for forsamlingshusets nødvendige inventar.

Vi har også givet løfte om støtte til renovering af Hjemmet – Det lille Teater – i Flensborg. Ud over de sædvanlige støttebeløb har vi deltaget i udsmykningen af Flensborg Avis' kantine, et festligt vægmaleri af Danmarks-kortet. Det er malt af den flensborgske maler Busch-Alsen. De skulle køre ned at se det! Og som et eksempel på, hvad der pludselig kan blive brug for, kan jeg nævne, at vi har skaffet en del af lønningen til Sydslesvigsk Forenings rejsesekretær i de sydlige, »tynde« områder i resten af dette år. Det var der ikke rigtig plads til i 87-budgettet dernede, og hendes virke havde ellers måttet vente til det nye budgetår.

Vi holder os tæt til de sydslesvigske organisationer. Derved sikrer vi, at støtten sættes ind præcis når og hvor der virkelig er brug for den. Vi har også lovet Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger at bistå i en planlagt nybygning af det prægtige lejrskolested på sydspidsen af Sild, Hørnumhus, hvortil Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger i øvrigt selv har indsamlet et stort beløb allerede. Vi håber at kunne skaffe, hvad der mangler til opgavens gode løsning.

Og dertil kommer de mange enkelt-tilskud og bevillinger, som året igen-nem passerer forretningsudvalgets bord. Det kan være tilskud til ekskursioner til Sydslesvig for læregrupper, journalister og rejseledere, til en tur for unge fodboldspillere fra boldklubben Skjold (turen gik til Sydslesvig!), en rejse for fynske skolenævnsmedlemmer, og tilskud til en dansk skole i Sydslesvig, der har 40 års jubilæum og gerne vil udgive et jubilæumsskrift. Det er blot eksempler. Og det vil blive trættende at høre alt opregnet her. Men der skal ikke være nogen tvivl om, at Grænseforeningen løbende over året løser opgaver, store og små, som har betydning for danskhedens liv syd for grænsen. Vor største opgave fra de senere år var at skaffe næsten 5 millioner kr., hvormed vi lagde for til Centralbibliotekets udbygning i Flensborg, som vi indviede med megen festivitas for kort tid siden.

De konkrete anlægs- og byggearbejder taler for sig selv. Vi påtager os ikke sådanne opgaver uden at det sker i forståelse med undervisningsmini-

steriets 5-mands udvalg, som har ansvaret for de statslige bevillinger til skole- og kulturlivet i Sydslesvig. Skulle jeg nævne, hvad der karakteriserer vor aktuelle linje eller »politik« i disse år, må det blive, at vi anvender lidt flere midler til oplysningsarbejdet end tidligere. Det mener vi er nødvendigt, og er også i fuld overensstemmelse med den ændrede vedtægt.

I den forbindelse kan jeg ikke lade være at nævne den ordning vi indførte fra januar i år, hvorefter Grænseforeningen i 1987 gav løfte til alle danske skoler og gymnasier om, at hvis de tager på lejrskole i Sydslesvig med deres elever, vil Grænseforeningen sørge for busbefordringen fra grænsen til lejrskolestedet. Det havde vist sig at være en hindring for mange skoler i Danmark, som på grund af nedskårne kommunale budgetter ikke kunne skaffe disse 15-1800 kr., som busturen koster. De havde derfor måttet stryge Sydslesvig af planen for de årlige lejrskoler. Ordningen blev en stor succes, og vi må sige, at Grænseforeningen er blevet en virkelighed for mange nye kredse og skoler. Flere end et halvt hundrede klasser har indtil nu taget imod tilbudet, og jeg skønner, at det har betydet, at henvendte 1000 børn og unge nordfra har lært Sydslesvig at kende ved selvsyn – og på denne baggrund. Vi har besluttet at gennemføre ordningen også i 1988.

STATSLOTTO I DANMARK?

En af de vigtigste kilder bag Grænseforeningens arbejde er Det sønderjydske Lotteri. I 34 år har der ad den vej kunnet skaffes mere end 25 millioner kr. til danske kulturelle formål i Sydslesvig. I de senere år med et *årligt* provenu på op imod 2 millioner kr. I fjor, da vilkårene for alle landslotterier var særlig vanskelige, indbragte lotteriet hos os 1.423.891 kr., når alle udgifter var dækket, et virkeligt godt resultat, som der er grund til at glæde sig over. Og Lotteriudvalget har meddelt mig, at der også i år kan ventes et solidt netto-overskud fra årets lotteri, selv om de endelige tal ikke foreligger endnu.

Det sønderjydske Lotteri har et godt navn i Danmark, og det er overordentlig vigtigt for Grænseforeningens arbejde.

I 1984 indførtes den ordning, at landslotterier på visse vilkår nu kan godkendes hvorsomhelst i landets politikredse – og uden en central sikring af, at flere store lotterier nu faktisk løber samtidig, og de kan ikke undgå at genere hinanden. Vi finder ordningen uheldig. Og vi har over for justitsministeriet gjort indsigelse imod den, fordi den i praksis skader gode initiativer, som lotterierne støtter. Vi har også fået et venligt svar fra ministeren med løfte om en lille stramning, men princippet er stadig, at lotterier kan godkendes lokalt, og det samme lotteri kan stadig optræde flere gange om året. Denne tingenens tilstand er ikke tilfredsstillende. Lotterierne kommer utilsigtet til at konkurrere med hinanden. Og det gør deres gode formål også.

Det sønderjydske Lotteri er hidtil sluppet godt igennem disse vanskeligheder, som vi synes er helt unødvendige. Det er sikkert på grund af netop

ningsudvalget har den aftale med O. M. Olesen, at han bistår os, indtil en ny direktør er klar til at tage over.

GRÆNSEN OG GRÆNSEFORENINGENS ÅRBOG

To vigtige hjælpemidler i vort arbejde vil jeg gerne knytte nogle bemærkninger til.

Først bladet GRÆNSEN, som er vort officielle organ. GRÆNSEN var i mange år udgivet på lokalforeningsbasis. Men for få år siden overtog Grænseforeningen bladet, som nu udkommer i 20.000 eksemplarer fire gange årligt. Det er blevet et godt blad, finder jeg. Og det er talerør ikke alene for hovedforeningen, men også for mange lokalforeninger. Mange steder sørger foreningen for, at det når ud til alle medlemshusstande, og det er mit indtryk, at det bliver læst. Vi kan i dag konstatere, at det var en rigtig disposition, da vi for 4-5 år siden vedtog at overtage GRÆNSEN som medlemsblad.

Grænseforeningens Årbog udkom første gang i 1967. Det er altså blevet til 20 årgange af den lille, bibliofilt smagfulde bog, som mange hvert år glæder sig til at få i hånden. Den bliver nu trykt i 32.000 eksemplarer, og der er rift om dem. Mange foreninger sender den ved nytårstid som en hilsen og gave til medlemmerne.

For begge disse to publikationer gælder, at de er gode redskaber i Grænseforeningens arbejde. Det beder jeg foreningerne og sendemændene tænke på, når vi skal tage stilling til det tilbud, der er indeholdt i forslaget om en såkaldt pakkeløsning senere i mødet.

Grundtanken er, at alle medlemmer af Grænseforeningen skal være så godt og så aktuelt orienteret som muligt om alt, hvad der rører sig i grænselandet og i Grænseforeningen. Og det finder jeg må være en selvfølgelig ret for alle medlemmer: at man får noget til gengæld fra den forening, man har tilsluttet sig. Der er endnu enkelte foreninger, som ikke har indset det, men jeg håber meget, det er forbigående. Efter mit bedste skøn har alle Grænseforeningens medlemmer brug for både Grænsen og Årbogen.

TAK – OG NOGLE AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Jeg vil gerne slutte med at bringe en tak for året, som er gået. Tak til vore foreninger og kredse, som står midt i arbejdet og som kender det folkelige arbejdes vilkår indefra og som ikke giver op af den grund. Tak til Grænseforeningens egne udvalg og til Hovedstyrelsen, som har vist os megen tillid i det forløbne år. Og en særlig tak til mine kolleger i forretningsudvalget og til vore medarbejdere på kontoret i Peder Skrams Gade.

Som i fjor vil jeg også i år rette en tak til statens fem-mands udvalg med formanden Peter Gorrson i spidsen for et godt samvirke i årets løb. Vi er i

Grænseforeningen glade for den tillid, politikerne viser os ved at indbyde os til fælles drøftelser løbende gennem året, når statsmidlerne fordeles til danske organisationer og initiativer syd for grænsen. Vi håber, at dette samvirke kan fortsætte.

Men i år har vi en særlig anledning til at standse op. Efter godt 30 år som formand for dette udvalg under Undervisningsministeriet standser Peter Gorrsen nu sin gerning på denne vigtige post, formelt efter at valget den 8. september i år har fundet sted. Peter Gorrsen har ydet en helt enestående indsats, som sydslesvigerne forståeligt nok også har værdsat højt og også tilkendegivet deres taknemmelighed for. Det er i sig selv en bedrift at sidde som formand i et så vigtigt og krævende udvalg i en menneskealder – og jeg tvivler på, at der er fortilfælde i dansk folkestyre.

Men dertil kommer den entusiasme og varme interesse for sagen, for vore landsmænd dernede, for de unge og – ikke mindst – for børnene, som Gorrsen har vist. Det har været berigende for os at opleve på nært hold. Og vi siger tak for det virke og det eksempel! Fra Grænseforeningen kipper vi med flaget og siger tak for samarbejde og samvær gennem de mange år. Tak, Peter Gorrsen!

Jeg begyndte denne beretning med nogle tanker om vor danske fællesfølelse, som jeg synes er svækket i disse år. For få år siden mødte man i den offentlige debat i dagspressen spørgsmålet: Er vi et folk – eller er vi blevet blot en befolkning? Og for få måneder siden førtes en drøftelse af, om vi skal sige farvel til nationalstaten – (Morgenavisen Jyllands-Posten 12/7 1987).

Jeg mener, at også Grænseforeningen har en gerning at gøre ved at fremhæve, at selvfølgelig skal vi ikke opgive nationalstaten. Vi skal i stedet gøre den rummelig og rimelig.

Og naturligvis skal vi gøre, hvad vi kan for at bevare det danske folk som en virkelighed, for vi har nu engang et fælles grundlag for vort liv og tilværelse, der er karakteriseret af vort sprog, vor historie, vor folkelighed og vor nordiske retsbevidsthed og kultur i bred almindelighed. Nationalstaten er jo et mål i sig selv, men den er også et redskab til bevarelse af disse værdier, som vi synes er umistelige. Og så er den et resultat af mange slægtleds kamp fra helstaten gik i stykker i 1864.

Men på længere sigt har den som forudsætning, at folket består. Og at vi vedkender os, at vi ønsker, det skal bestå. Det betyder ikke, at alt skal være, som det er, og forblive hvad det var. Men vi skal *ville* være danske – for at kunne. Og vi skal *ville* bevare de værdier, som vi forbinder med det danske. Ellers går de til grunde. At pege på disse overordnede forhold er også opgaver for Grænseforeningen, finder jeg. For det er udgangspunkt for hele det virke, vi har sluttet os til og lovet at ville gøre: At *støtte* danskhedens stilling i grænselandet og *oplyse* om virkeligheden dernede. Jeg ser ikke rettere, end at vi stadig har meget at gøre dernede – og her!

Nyvalg i Sydslesvig

Af redaktør Karl Grage, Flensburg

Aldrig tidligere har danske og tyske medier fokuseret på Sydslesvigsk Vælgerforening som det var tilfældet i efteråret 1987. Partiets landsmøde den 3. okt. i Flensburg blev dækket af hele 10 fjernsynshold plus ca. 50 skrivende journalister. Normalt refererer kun 6-7 journalister fra landsmøderne.

Den store mediebevågenhed har sammenhæng med udfaldet af det slesvig-holstenske landdagsvalg, hvor SSV opnåede en central position. Med 36 mandater blev Socialdemokratiet, SPD, landdagens største parti, regeringspartiet De kristelige Demokrater, CDU, led et smerteligt nederlag og fik kun 33, mens De frie Demokrater, FDP, efter en pause på otte år atter rykkede ind i landdagen med 4 mandater. SSV genvandt sit ene mandat.

Denne konstellation betyder, at to lige stærke blokke står stejlt over for hinanden i landdagen. CDU ønsker et regeringssamarbejde med FDP, men tilsammen råder de to partier kun over 37 af landdagens 74 mandater. SSV's Karl Otto Meyer har kategorisk afvist at gå med i et regeringssamarbejde med de to partier. Hans holdning er, at SPD som det største parti bør danne regering. Som et regionalt parti har SSV den allerstørste interesse i, at landsregeringen gør mere for landsdelen Sydslesvig, der på mange områder er understruktureret i forhold til Holsten. I de 37 år, CDU har siddet ved regeringsmagten i Kiel, er der ikke sket gennemgribende forbedringer. SSV mener, at SPD nu bør have chancen. I øvrigt ligger det danske partis politiske synspunkter milevidt fra CDU's.

Imidlertid råder SPD og SSV også kun over 37 mandater og kan altså heller ikke få valgt SPD's hidtidige gruppeformand Bjørn Engholm til ny ministerpræsident. Situationen kompliceres af delstatens forfatning, ifølge hvilken den siddende landsregering kun kan væltes efter et valg, hvis der ved et såkaldt konstruktivt mistillidsvotum bliver et flertal imod den. Det betyder, at CDU stadig sidder ved roret i Kiel, men det betyder også, at det parlamentariske arbejde er gået fuldstændigt i stå.

Efter at den tidligere ministerpræsident Uwe Barschel måtte gå af som følge af de beskyldninger, der er rettet imod ham for at have startet en smudskampagne mod Bjørn Engholm og efter Barschels tragiske død på et hotelværelse i Geneve, regeres Slesvig-Holsten af et forretningsministerium under ledelse af viceministerpræsident Henning Schwarz. Ministeriet har kun administrative beføjelser.

Karl Otto Meyer har gennem flere måneder forsøgt at bygge bro mellem de to blokke, men først og fremmest FDP og CDU har ikke villet røkke sig en millimeter. Han er gået ind for et bredt samarbejde i landdagen, og han

På valgaftenen den 13. september blev Karl Otto Meyer på Flensborghus hyldet af mange SSV-vælgere. Her bærer medlemmer af SSV's ungdomsgruppe ham ind i salen i guldstol.

har hyppigt peget på, at den konfrontationskurs, der har præget landdagen i en længere årrække, er den egentlige årsag til den nuværende situation.

Sidst i november stod det klart, at et nyvalg er den eneste udvej ud af krisen. Her gik SSV og SPD ind for, at valget skulle finde sted 24. april 1988, mens både CDU og FDP ønskede at lægge afstand til begivenhederne omkring Barschels afgang og død og plæderede for et valg den 12. juni. Som et kompromis vedtog partilederne, at nyvalget skal finde sted den 8. maj. Forinden skal CDU finde en ny ministerpræsidentkandidat, efter at den hidtidige gruppeformand Klaus Krippen, der oprindeligt var udset til dette hverv, har måttet opgive. Vedholdende rygter vil vide, at den nuværende finansminister i Bonn, Gerhard Stoltenberg, ikke skulle være uinteresset i at vende tilbage til Kiel, hvor han var CDU-ministerpræsident indtil 1982. Som regeringschef stod han ret afvisende over for det danske mindretal. Den nuværende liberale kurs er formuleret af hans efterfølger Uwe Barschel.

SSV er ved at ruste sig til nyvalget, der påny vil stille store krav til det danske parti. Efter den slagplan, der er tilrettelagt af SSV's landsstyrelse, skal opstillingsmøderne i de 14 sydslesvigske valgkredse finde sted inden udgangen af januar, og man sigter mod et ekstraordinært landsmøde med opstilling af tillægslisten i februar eller marts.

Optimister har givet udtryk for, at »SSV sagtens kan nå op på 25.000 stemmer denne gang«, men sådanne profetier kan og bør tages med al muligt forbehold. Ved valget den 13. september fik SSV et fantastisk resultat med 23.316 stemmer, men det kostede et enormt slid i alle danske kredse landsdelen over. Spørgsmålet er, om der er kræfter til at gentage

denne succes. Samtidig må man gå ud fra, at mange sympativælgere har stemt på SSV. En del af disse kan af de senere måneders begivenheder i Kiel føle sig tilskyndet til at stemme på SPD for at gennemtvunge det regeringsskifte, der ikke lykkedes denne gang.

Det gode valgresultat den 13. september kan også blive en sovepude for de dansksindede vælgere. Her gælder det atter for SSV om at gøre det klart for vælgerne, at Sydslesvigs stemme ikke kan undværes i landdagen. Det danske parti har dog en ret god udgangsposition til nyvalget, ikke blot på baggrund af de 23.316 stemmer, der opnåedes 13. september. SSV har nemlig været det eneste parti, der i forbindelse med Barschel-affæren har holdt sin sti ren. Ved undersøgelserne i det parlamentariske udvalg, der kulegraver affæren, er det nemlig kommet frem, at ikke blot CDU-politikere, men også SPD-topfolk længe før den 13. september har haft kendskab til den af Uwe Barschel iscenesatte smudskampagne mod Bjørn Engholm. Denne betyder stadig, at han intet har vidst, før magasinet »Der Spiegel« bragte de sensationelle afsløringer fra tidligere medarbejder ved landsregeringens pressekontor, Reiner Pfeiffer. I øvrigt viser undersøgelserne, at Pfeiffers beskyldninger mod Barschel på mange punkter er sande. Før sin død gav denne sit æresord på, at beskyldningerne var »opspind fra ende til anden«. Alt tyder på, at hans handlemåde var dikteret af et sygeligt magtbegær.

SSV har i de seneste måneder modtaget mange sympatitilkendegivelser, også fra tyske vælgere, der udtrykker tilfredshed med den konsekvente holdning, det danske parti har indtaget under de forhandlinger, som efter den 13. september har fundet sted i Kiel. Samtidig har Karl Otto Meyer fået trusselsbreve og -opringninger fra folk, der ønskede, at han skulle gå med i en regeringskoalition med CDU og FDP. Disse er resulteret i, at han er blevet stillet under politibeskyttelse.

Det må forudses, at der bliver en lav valgdeltagelse ved det kommende nyvalg. Allerede ved valget den 13. september var valgdeltagelsen kun på 76,6 pct., den laveste i mange år. Det turde være et udslag af den politikerlede, der i det sidste års tid har gjort sig bemærket i Vesttyskland, først og fremmest på grund af uoverensstemmelser i Bonn-regeringen. Politikerledden er givetvis blevet forstærket på grund af begivenhederne i Kiel, og en lav valgdeltagelse kan også ramme det danske parti. Tidligere troede man, at de danske vælgere var flittigere til at gå til valgurnen end de tyske, men ved de senere valg har det vist sig, at SSV har forholdsvis lige så mange sofavælgere som de tyske partier.

Ved nyvalget kan det ikke udelukkes, at miljøpartiet De Grønne opnår repræsentation. Ved valget den 13. september fik partiet kun 3,9 pct. af stemmerne og kom derved under spærregrænsen på 5 pct. I de sidste uger har partiet forstærket sine bestræbelser for at rykke ind i landdagen. Lykkes det, kan det give en helt ny konstellation. De Grønne er indstillet på et samarbejde med SPD.

Fra arbejdsmarken

ved direktør O. M. Olesen

Sendemandsmødet 1987 fandt sted på »Nyborg Strand« den 17. og 18. oktober og havde samlet omkring 350 repræsentanter for de lokale foreninger, hovedstyrelsen, udvalgene og gæster fra Danmark samt Sydslesvig.

Som dirigent valgtes landsretssagfører Sven Kjems.

Der var nyvalg af de to næstformænd og valgt som 1. næstformand blev fhv. bankdirektør Hans Paaschburg og som 2. næstformand gårdejer fhv. forstander Filt Jensen. Desuden valgtes den ene af revisorerne som nyvalg, nemlig Revisionsfirmaet Haugbyrd, mens statsautoriseret revisor Leif Eichel genvalgtes. På forslag fra Forretningsudvalget besluttedes kontingentet til Grænseforeningens fra de lokale foreninger til 5 kr. pr. husstand.

Man drøftede en »tilbudspakke« fremsat af Organisationsudvalget om, at de lokale foreninger til dækning af kontingentet til Grænseforeningen, tilsendelse af årbogen til alle husstande samt abonnement til alle husstande på tidsskriftet »Grænsen« skulle betales med 15 kr. pr. husstand.

Iøvrigt afvikledes mødet efter dagsordenen og uden større debatter. Om aftenen den 17. november talte landdagsmedlem Karl Otto Meyer om det overståede landdagsvalg den 13. september og de problemer, der derefter var opstået omkring den afdøde ministerpræsident Uwe Barschel. Det blev en dramatisk beretning.

Formanden amtsskolekonsulent Viggo Witt-Hansen uddelte Grænseforeningens Kulturpris til lærer Hans Jørgen Henningsen, Nibøl, mens Sønderjysk Forening for Langeland og Strynø modtog Louis Nielsen og Hustrus Legat for godt arbejde. Iøvrigt var der om aftenen efter kaffebord underholdning ved Hans Jørgen Henningsen og Grænseforeningens nye organisationskonsulent Johan Herold.

Søndag den 18. indledtes med en morgenandagt ved biskop Vincent Lind, Fyns Stift.

Regnskabet 1986-1987 godkendtes uden debat og viste et overskud på knap 60.000 kr. efter henlæggelser til Sikringskontoen.

Medlemstallet pegede på stabilitet og det kunne oplyses, at der var anvendt flere midler end sædvanligt til det vigtige oplysningsarbejde. Alt ialt var det et godt sendemandsmøde.

Grænseforeningens årbøger:

1967: DANSK I SYDSLESVIG
1968: NORDISK I SYDSLESVIG
1969: DANMARKS FØRSTE STORBY
1970: 50 ÅR MED DANMARK
1971: VORE FRISISKE NABOER
1972: GRÆNSELANDET OG EUROPA
1973: UNG VED GRÆNSEN
1974: DANSK HVERDAG I SYDSLESVIG
1975: EUROPAS NATIONALE MINDRETAL
1976: KIRKEKUNST I SYDSLESVIG
1977: GRÆNSELANDETS SPROG
1978: DANSK KONSOLIDERING
1979: DRONNINGEN I SYDSLESVIG
1980: POLITIK I SYDSLESVIG 1045-1979
1981: SOM VI SER OS SELV
1982: DER VAR ENGANG – I SYDSLESVIG
1983: C. W. ECKERSBERG 1783 2/1 1983
1984: GENNEM FLENSBORG MED HELMUT OG POVL LECKBAND
1985: HERREGÅRDE I SYDSLESVIG – EN FÆLLES KULTURARV
1986: SAGN OG SAGA FRA SYDSLESVIG
1987: SYDSLESVIGSKE OLDTIDSMINDER

Grænseforeningens årbog 1988: DANSKE HUSE I SYDSLESVIG

Redaktion: O. M. Olesen
Copyright: Grænseforeningen
Udgiver: Grænseforeningen
Peder Skrams Gade 5, 1054 Kbh. K.
01 11 30 63
Tryk: Center-Tryk A/S, Holbæk

Forside: Hærvejshuset i Skovby
Bagside: Bredsted skoles vartegn
Billedtilrettelæggelse: Helge Krempin

